

سیر تطور پارادایم های توسعه و مسیر تحول کشورها در جهان

یادداشت ویژه اعتدال آذربایجان

از : بابک محمدزاده علمداری - پژوهشگر توسعه و سردبیر اعتدال آذربایجان

مطالعات تطبیقی و مذاقه در تاریخ توسعه ملل، همیشه مورد توجه پژوهشگران و برنامه ریزان توسعه بوده است.

در این یادداشت تحقیقی، به اختصار پارادایم های مختلفی که طی ادوار تاریخی مختلف، به عرصه نظر و عمل در جهان مدرن درآمده است، مورد اشاره قرار گرفته است و مذاقه در آن می تواند راهگشای برنامه ریزان و نقشه راه توسعه و پیشرفت در کشور قرار گیرد.

۱- سرآغاز تحولات اقتصادی و شکل گیری جهان مدرن، «انقلاب صنعتی» بود که از دو قرن پیش شروع شد و محوریت آن، افزایش تولید و کاهش هزینه ها مبتنی بر تکنولوژی بود.

۲- در اوایل قرن ۲۰، پارادایم «رشد اقتصادی» محور اقدامات و برنامه اصلی کشورها شد که تاکید بر افزایش تولید ناخالص داخلی و افزایش سود، نقاط کانونی آن بود و در ادامه نیز با پایه گذاری دانش «مدیریت علمی» و طرح مبحث بهره وری در تولید، هم راستا شد.

۳- در دهه های میانی قرن بیستم، پارادایم «توسعه اقتصادی» جایگزین رشد اقتصادی شد که توزیع عادلانه درآمدها بین عامه، مزیت بندی و تناسب بخشی بین حوزه های مختلف اقتصادی، محور آن بود.

۴- در اوایل نیمه دوم قرن ۲۰، پارادایم «جهانی شدن» تبدیل به

پارادایم جهانی و حاکم بر اغلب کشورها از طرف قدرت های برتر جهانی شد که «توسعه برون زا» از محورهای اصلی آن بود.

۵- در اوایل ربع آخر قرن بیستم، پارادایم «توسعه پایدار» جایگزین توسعه اقتصادی شد که جامع نگری در توسعه و وارد کردن ابعاد دیگر توسعه یعنی توسعه فرهنگی و اجتماعی و سیاسی در کنار توسعه اقتصادی و همچنین تاکید بر مدیریت منابع بمنظور حفظ سهم نسل های آینده و نیز رعایت الزامات زیست محیطی از شاخصه های آن بود. «اقتصاد دانش بنیان» از محورهای مورد تاکید در توسعه پایدار بود.

۶- از سال های پایانی قرن بیستم و اوایل قرن ۲۱، پارادایم «حکمرانی» جایگزین توسعه پایدار شد که محورهای متمایز آن، تاکید بر مشارکت عمومی و دموکراسی تضمین شده و پارامترهای نهادی بود که در کنار اصول توسعه یعنی رشد اقتصادی و مدیریت منابع و... مضاف شد.

یچیدگی های اجتماعی، سندرم حکومت گریزی، پیچیدگی مسائل حکومتی و اثرگذاری عوامل متعدد بر آن، از جمله دلایل اصلی شیفیت از پارادایم توسعه پایدار به پارادایم حکمرانی بود.

در حکمرانی، توجه همزمان به سه رکن «دولت، بخش خصوصی، جامعه مدنی» و رعایت «حقوق شهروندی» و «حقوق اجتماعی» و «رفاه عمومی» مورد تاکید قرار گرفت و مواردی چون «قانونمندی، ثبات سیاسی، عدالت، پاسخگویی، کارآیی و اثربخشی، مسئولیت پذیری عمومی، شفافیت و مشارکت» جزو شاخص های اصلی آن تعیین شد.

۷- هرچند پارادایم حکمرانی هنوز همچنان پابرجا است و مدل های جدید همچون حکمرانی خوب، حکمرانی سالم و حکمرانی شرکتی از دل آن تولید شده است ولی گفتمان های جدید و نوظهوری همچون «حکمرانی» و «پیشرفت» در حال محک زده شدن در محاورات علمی و برخی سطوح حکومتی است و شاید شاهد ظهور پارادایم جدیدی بجای حکمرانی و توسعه باشیم.

سخن پایانی : باتوجه به تفاسیل فوق، متاسفانه باید گفت، مسیر حرکت کشور و برنامه های کلان پیاده شده برای رشد و پیشرفت ایران، ملقمه ای ناهمگون از پارادایم ها و مدل های توسعه بوده است که به علت عدم روزآمدی و تطبیق با الگوهای جدید و تطبیقی موفق توسعه و حکمرانی، نتایج مطلوب و مورد انتظار را به همراه نداشته است. عدم تحقق برنامه های سند چشم انداز بیست ساله در افق ۱۴۰۴ در اغلب موارد، از جمله ناکامی های حاصل از این الگوهای غلط و ناقص توسعه

و حکمرانی می باشد. لذا برای جلوگیری از اتلاف منابع در پس این برنامه ها و رسیدن به افق های مورد انتظار در حاکمیت سرزمینی ایران، لازم است از الگوها و پارادایم های مناسب و مطلوب تری استفاده شود.

بابک محمدزاده علمداری - پژوهشگر توسعه و دانش آموخته دکتر مدیریت تطبیقی و توسعه